

Sándor József. Az előrelépés csupán annyi volt, hogy 1932 decemberére elkészült egy törvényjavaslat a kerület elismertetése tárgyában, de megszavazására már nem került sor. A végleges elismerése végül 1939. november 20-án történt meg a II. Károly király által kiadott dekrétummal.

A tézis végén táblázatba foglaltuk össze a Királyhágómelléki Református Egyházkerület megalakulása történetének legfontosabb momentumait. Ebben a vízszintes sík az eseményekben érintett intézményeket ábrázolja. A függőlegesen elhelyezett kockák az események időbeli rendjét mutatják, ahol zárójelben jelöltük azt az alfejezetet, ahol a témát tárgyaltuk.

Köszönettel tartozom dr. Buzogány Dezső témavezetőnek, hogy ajánlotta számomra ezt a témát és támogatott kidolgozásában; és hálával tartozom mindazoknak, akik készségesen segítettek a levéltári kutatásaim rendjén: az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár vezetőjének, dr. Sipos Gábornak és munkatársának, Ősz Sándor Elődnek, valamint a Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Levéltár igazgatójának, dr. Szabadi Istvánnak és munkatársainak.

Straub Etelka

Kiértékelés.

Straub Etelka: *A Királyhágómelléki Református Egyházkerület megalakulása (1920–1939)*

Sok mindennel adósok vagyunk az egyháztörténetnek, főképpen az újkori intézménytörténetekkel. A kommunista idő teljesen elsorvasztotta az egyházi múlt intézményes kutatását. Nem is jelent meg jelentősebb egyháztörténeti munka ebben az időben. A publikálási lehetőségek beszűkülése csak az egyik tényezője volt az egyháztörténet-írás elsovadásának, mert a korábbi időszakból azért marad ránk néhány egyháztörténész, akik az asztalfióknak ugyan, de mégiscsak írtak. Igaz, hiányozván a leglényegesebb motiváció, a publikálás, a termelékenység jelentősen megcsappant. Ez lemérhető a poszthumusz kiadások méretein is. A másik tényező hosszú távon határozta meg a diszciplína sorsát: nem alakult/alakulhatott ki olyan műhely, amelyben ezt a tudományágat intézményes formában és szakszerűen lehetett volna művelni. Akiket megérintett az egyházi múlt kutatásának a szele, azok többnyire magukra maradtak, és nem kapták meg azt a többletet, amely a szükséges szakmai irányítással járhatott volna. Az egyháztörténet írása tehát megreked félúton, valahol a műkedvelés és a szakmaiság között. Ezt nem is tudta kiheverni hosszú ideig, ma is épp csak átlendült azon a bizonyos vonalon.

Miért tartottam szükségesnek mindezt elmondani? Azért, mert ez a dolgozat és a témában írt másik írás (a szegedi Molnár Jánosé, 1999) jól példázza az esetet. Míg ez utóbbi, legjobb esetben, lelkes műkedvelő munkája, addig a Straub Etelka írása szakszerű, történelmi módszerességgel megírt egyháztörténet, amely sok helyen pótolja a másik írás súlyos hiányosságait. (Amaz, például, nem dol-

gozta fel az egyházkerület történetére vonatkozó legfontosabb forrásgyűjtést, amikor ugyanazon egyházkerület történetét megírta.) Straub Etelka azt tűzte ki célul maga elé, hogy a rendelkezésre álló források alapján megalkotja az egyházkerület 1920–1939 közötti átfogó és részletes történetét. A munkát példásan el is végezte. A dolgozat rövid bemutatását a jelölt rendszerezése alapján tesszük meg.

Az első fejezetben vázlatos áttekintést kapunk az utódállamokba került református egyháztestek újjászerveződéséről. Szó van Csehszlovákia, Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, Ausztria és Románia református egyházairól, azok újjászerveződéséről és az új társadalmi berendezkedés adta életkeretekről.

A második fejezet részletesen, egyházközségi szintig foglalkozik azzal a 8 egyházmegyével, amely Trianon előtt a Tiszántúli Református Egyházkerülethez tartozott, de a békeszerződés után Romániához csatoltak. A szerző végigemlezi az egyházmegyék helyzetét 1920–1921 között, szót kerít a különböző utakon elinduló szervezkedésről és az ezekkel kapcsolatos álláspontokról. Kitér az önálló egyházkerület megalakulásának előzményeire és felvázolja a kerület megalakulásához vezető útszakaszt, s ismerteti a kultuszminisztériummal folytatott egyeztetéseket az új egyházkerület elismertetése végett.

A harmadik fejezet az 1921–1926 közötti időszak eseményeit mutatja be: Sulyok István püspökké választását és a püspöki hivatalba való beiktatását, majd egy év után a lemondásának körülményeit; a kultuszminisztériummal Kolozsváron, Váradon és Bukarestben folytatott többrendbeli tárgyalásokat, egyeztetéseket; a minisztériumba küldött újabb és újabb memorandumokat és az azokra adott halogató, ígérető válaszokat; az Erdélyi Egyházkerülettel közösen létrehozott bizottság munkálatait és végül Sulyok István újraválasztását, beiktatását és váradi eskütételét.

A dolgozat második és harmadik fejezetében kitér az egyházkerület hivatalos lapjának a történetére is. Az *Egyházi és Iskolai Szemle*, majd a *Reformátusok Lapja* hasábjain nyomon követhető az egyházkerület megszervezésének hosszú folyamata.

A negyedik fejezetben a Romániai Református Egyház intézményi rendszerének kiépítését veszi górcső alá, majd bemutatja a főtörvényszék és a zsinat megszervezésének a történetét. A nyugdíjintézetet is itt tárgyalja, mert létrehozásának idején annak a lehetősége is felvetődött, hogy azt az Erdélyi Egyházkerülettel közösen hozzák létre.

Az utolsó fejezetben azt a 13 évig tartó küzdelmet mutatja be, amelyet a Királyhágómelléki Református Egyházkerület elnöksége szenvedett el a kultuszminisztériumtól, hogy végül elismertesse a kerületet.

A dolgozatot összegzés zárja, amely helytálló, és tételek formájában foglalja össze a dolgozatot. Olvasása tanulságos. Külön párhuzamos kronologikus eseménysor segít szemléletes formában is rögzíteni az eseményeket, amely négy sávon rendezi el a történéseket: Minisztérium, Erdélyi Református Egyházkerület, Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Egyházmegyék. Ezt követi a

rövidítések jegyzéke, illetve a könyvészet. A dolgozat második felében (*Mellékletek*) kapott helyet a két egyházkerület térképe és a dokumentumok.

A dolgozat azzal hozott újat a korábbi munkákhoz képest, hogy végre alaposan feltárta és feldolgozta azt a dokumentumegyüttest, amelynek jelentősége egyedülálló a téma tekintetében. Ezzel pedig sok helyen árnyalta a témát, vagy teljesen újat hozott az eddigi szakirodalomba.

A dolgozat apparátusa, hivatkozásai szabványosak és megfelelnek az elvárásoknak. A dolgozat nyelve tudományos, érthető, magán viseli az értekező próza sajátosságait, jegyzetelési gyakorlata megfelel az előírt elvárásoknak.

A dolgozat szerkezete áttekinthető. Munkáját arányosan osztotta fel, nincsenek hangsúlyeltolódások, jegyzeteit szakszerűen készítette el, a tudományos munkák módszerének minden tekintetben megfelelnek. A felhasznált szakirodalom korszerű, forrásai között több levéltár is szerepel.

Dr. Buzogány Dezső témavezető

Referátum

Straub Etelka: *Királyhágómelléki Református Egyházkerület megalakulása (1920–1939)* című doktori dolgozatáról

Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés a szomszédos, illetve újonnan alakuló államoknak ítélte Magyarország területének kétharmadát. Ennek következtében a magyar ajkú lakosság jelentős része idegen fennhatóság alá került, s bár az elcsatolási békeegyezményben részletesen meghatározták a kisebbségbe került magyar lakosság jogait, az utódállamok pedig fogadalmat tettek azoknak megtartására, az idő azonban rácaffolt erre: sem politikai akarta, sem jó szándék nem mutatkozott az utódállamok területén élő magyar kisebbség sorsának és új jogállásának rendezésére.

A trianoni döntés igen érzékenyen érintette a korábban nagyon jól működő, több évszázados hagyománnyal rendelkező református egyházszervezetet is. 1920 előtt az öt magyar református egyházkerületből az Erdélyi Református Egyházkerület teljes egészében, míg a Tiszántúli Református Egyházkerületnek mintegy harmada került a román királyság fennhatósága alá. Az Erdélyi Református Egyházkerület elismerése hamar megtörtént a maga sajátos jogállásának köszönhetően. A hivatalban álló püspöknek mindössze a román király előtt kellett hűségesküt letennie. Viszont Bukarest ellenségesen fogadta és elutasította a Romániához került, korábban a Tiszántúli Egyházkerülethez tartozó 230 000 református önszerveződésére irányuló törekvéseit.

Straub Etelka disszertációja az önálló egyházkerület felállítására irányuló, 1920–1939 közötti történéseket mutatja be. Dolgozatát öt nagy fejezetre osztotta, mindegyik fejezet egy-egy igen jól meghatározott témakört dolgoz fel. A bevezetőben (5–10 old.) röviden ismerteti és értékeli a kutatási témájába vágó, eddig megjelent publikációkat, de kellően kihangsúlyozza azt is, hogy tézisének gerincét levéltári anyagra építette fel. Külön ki kell emelnünk azt is, hogy nem-